Цана асобнага нумару 20 грошаў.

Сын Беларуса

Адрэс рэдакцыі і адміністрацыі: **Вільня, Віленская вул. 12, п. 6.** (Wileńska 12 m. 6).
Рэдакцыя адчынена ад **12** да **2** г. штодня апрача сьвяточных дзён. Адміністрацыя ад **9** да **3** г.

Выходзіць тры разы у тыдзень.
Падпіска на **адзін месяц** з дастаўкай да хаты **2 злотыя**
Для заграніцы удвая даражэй.

Няпрынятыя у друк рукапісы назад не вяртаюцца.
Аплата надрукованага залежыць ад Рэдакцыі.
Цана абвестак: перад тэкстам 25 грош., сярод тэксту 20 грош. і на 4 стр. 15 грош., за радок пэтыту у 1 шп.

№ 29. Вільня, Серада, 20-га жніўня 1924 г. Год I.

Таму, хто ў часы агульнага сну, няволі і паняверкі сваей чуткай душой біцьцё сэрца Народу адчуў, — хто іскру жывую ў шэрых масах працоўных дагледзіў і працай ахвярнай жыцьця сваяго раздзьмухаў яе ў вялізарнае полымя Адраджэньня,

— незабытаму беларускаму правадыру Івану Луцкевічу —

ВЕЧНАЯ ПАМЯЦЬ!

У пятыя угодкі сьмерці Ів. Луцкевіча.

ІВАН ЛУЦКЕВІЧ
28. V (10. VI.) 1881 — 20. VIII. 1919.

Жыць і працаваць Яму давялося ў тыя часы, калі йшчэ толькі выбранцы адважаліся йсьці пад беларускім сьцягам.

„Усё для Справы!“—быў кліч Івана Луцкевіча і тых, што ля Яго гурталіся.

Бо-ж іначай і быць не магло. Каб збудзіць вякамі нявоженыя, цёмныя, забітыя і несьвядомыя беларускія масы, каб разьбіць тыя путы, ў якія быў закаваны наш народ чужацкаю ўладаю,—патрэбны былі сілы тытанаў. Справа вымагала ўсіх сіл, усяе душы, ўсіх маральных і матар'яльных засобаў ад тых, у чыей душы збудзілася ўжо іскра сьвядомасьці грамадзкага абавязку.

Справе трэба было аддаваць усяго сябе—без астатку. Але Справа нікому нічога, апрача маральнага здаваленьня, не давала і не магла даваць....

Дык хоць многа было кліканых да працы дзеля Адраджэньня Народу, толькі нямногія аказаліся выбранымі, толькі лічаныя адзінкі выдзержывалі „агнявую пробу“ і з поўнай сьвядомасьцяй ішлі на службу беларускай Ідэі.

Затое тым мацнейшымі, тым больш гартоўнымі былі тыя, што адважаліся пайсьці па дарозе, па якой вёў іх Іван Луцкевіч.

— — — — — — — — — —

Час плыў, бы вада ў рацэ быстрацечнай. Усё бялейшым ставаўся твар Івана Луцкевіча, ўсё глыбей западалі вочы Яго, заўсёды поўныя агня, ўсё цяжэйшы кашаль зрываў хворыя грудзі Яго. Але Справа, якой Ен служыў, з кожным годам усё больш разьвівалася. І настаў мамэнт, калі многаміліённыя масы збуджанага зо сну Народу Беларускагаператварылі вялікую *Ідэю* Адраджэньня ў *жывое дзела.*

Зьдзейсьніліся сьмелыя лятуценьні Івана Луцкевіча!

Пачалося *ўсенароднае* будаваньне Беларусі. І прыйшлі пад сьцягі Яе новыя людзі,—прыйшлі тыя, што йшчэ ўчора ня верылі ў рэальнасьць нашае Справы, і тыя, што ня ўмелі нічога *даваць* Бацькаўшчыне, а толькі *браць* ад Яе.

Бо Беларусь ужо *можа даваць.* Бо Яна дае ўжо хлеб, корміць тых, хто Ей служыць. І вось распаляюцца апэтыты на народнае дабро, узьнімаецца барацьба за смачнейшы кусок. Эгаізм, самалюбства, шуканьне асабістае карысьці пачынаюць усё часьцей сустракацца ў такой ідэальнай напачатку беларускай сям'і... А той энтузіязм, з якім прыступалі да працы першыя Апосталы Адраджэньня, стаецца удзелам нямногіх.

Ды да гэтага не дажыў, гэтага ня бачыў Іван Луцкевіч. Гэта — праявы ўжо пасьляваенных часоў....

— — — — — — — — — —

Без энтузіязму, без самаахвярнасьці і самаадрачэньня мы ніколі ня дойдзем поўнае, канчаткавае перамогі. Перад намі йшчэ доўгая, напружаная барацьба. І мо' ніколі ня было такой палючай патрэбы ў маральна чыстых, шчыра адданых Справе і цьвёрдых байцох, як цяпер.

Але тое пакаленьне, якое так балюча перажыла сусьветную вайну з усімі страшэнствамі бежанства і акопнага жыцьця, ня здолее хіба ачысьціць атмасфэру. Гэта пераважна людзі, зламаныя жыцьцём, гэта—духовыя калекі, няздольныя нічым глыбака захапляцца ці абурацца. Ім—абы толькі самым пражыць, абы мець супакой, абы новых бед усьцерагчыся....

Затое побач з гэтым засуджаным на выміраньне пакаленьнем магутнай сьцяной устае беларуская моладзь. Растуць новыя, сьвежыя, бодрыя сілы. І на іх — уся нашая надзея. Яны—наша будучына.

Але гэтым новым барацьбітам, што ў свае маладыя, але крэпкія рукі возьмуць справу каваньня лепшае будучыны для нашага Народу, патрэбны йшчэ вучыцялі, патрэбны жывыя прыклады ахвярнае ідэйнае працы.—Такія прыклады ў нас ёсьць. А першае месца сярод іх належыцца Таму, каго сяньня—ў пятыя ўгодкі перадчаснае сьмерці—тут памінаем.

Сьветлы абраз Івана Луцкевіча, гэтага неўтамімага байца за волю і шчасьце свайго Народу, гэта—найлепшы прыклад дзеля насьледаваньня для ўсіх беларусаў. Хай-жа наша моладзь знаёміцца з Яго жыцьцём і працай, хай ведае, якімі тытанічнымі высілкамі пракладаўся трудны шлях да волі. І хай памінае імя Івана Луцкевіча, як жывы сымвал самае поўнае самаахвярнасьці, самаадрачэньня да канца—дзеля вялікае і сьветлае Ідэі.

Тады праца Яго жыцьця і пасьля сьмерці ягонай будзе аказваць магутны ўплыў свой на пакаленьні патомныя. І ў памяці Народу Іван Луцкевіч жыць будзе вечна, кажучы славамі паэта:

„Non omnis moriar!“

УСПАМІН.

Стары правінцыяльны Менск... Садовая вуліца, каля Плябанскага млына... Прайшоўшыя маладыя гады!

Чверць веку праляцела ўжо ад тых дзён. Я—студэнт, Іван—яшчэ гімназіст.—Безканечныя размовы аб гісторыі, археалёгіі, жыцьці людзей, каторыя жылі сотні гадоў назад...

Іван—страшэнна юркі і з добрым нюхам да ўсяго, што датыкалася старых кніг і дакумэнтаў,—а меў іх, як на гімназіста, вялікую калекцыю.

Ен неяк па інтуіцыі мог уваскрашаць са старых пэргамэнтаў—людзей і старыя вякі.

Быў вучнем старога археалёга мінчука Гэнрыка Татура. Сядзелі мы гадзінамі ў кватэры-музэі старога дзівака, падобнага да прарока Елісея,—лысага, з рудой барадой. Татур—тып дэмакрата часоў Сымона Канарскага.

Стары і малы гадзінамі з захопленьнем спорылі аб гістарычнай абстаноўцы якога-небудзь факту з жыцьця Саломерэцкіх князёў, альбо старой гісторыі Менску—часоў пагрому яго Валадзімерам Манамахам. Пры гэтым абодва выказывалі надзвычайную эрудыцыю і былі ў кожнай эпосе, як у сваім кішані. Як бліскавіцай, асьвятлялі і гэты край і падзеі беларускага народу. „Северо-Западный край“ неяк прападаў, індывідуальнасьць Беларуска-Літоўскага гаспадарства ўваскрасала, як у даўныя часы.

„Этнаграфічных“ беларусаў: мяне, свайго брата Антона, ды йшчэ колькі хлапцоў Іван неяк няўзнак перарабіў на палітычных.

Сьмеласьць і вастрата мысьлі Івана была надзвычайная,—і ў думках-лятуценьнях сваіх ён

залятаў далёка ў будучыну, цягнучы за сабой і нас усіх.

Японская вайна, рэвалюцыя 1906 году надламала фэадальна-царскі лад. Мы пайшлі спад ціхіх бацькаўскіх стрэх, ад гарачых гутарак аб беларушчыне ў чатырох сьценах — на публічную грамадзянскую працу. Шырокія слаі беларускай інтэлігенцыі і поўінтэлігенцыі ўскалыхнуліся, ускалыхнулася і беларуская сялянская думка, збудзіўшыся зо-сну.

Івану першаму прыйшла сьмелая мысьль выдаць газэту беларускую—першую легальную газэту пасьля падпольных беларускіх праклямацыяў; не захаваліся яны, на жаль, — а даставалася там самадзяржавію, трэбавалася зямлі і волі і аўтаноміі Беларусі з Соймам у Вільні або Менску...

Мала грошы, многа працы і афяр пайшло на гэта. Пры ўкладаньні „Нашай Нівы" вялізная і марудная праца йшла над кожным словам. Тварылася літаратурная мова. Першыя паўтраця году пісалі „нашаніўцы" ад 12 гадз. вечара да рана, бо ў дзень народ бязупынна адрываў ад пісаньня. Неўгамонны Іван працаваў поўным парам ня толькі пры надаваньні кірунку „Нашай Нівы", але і ў разьвіцьці ўсіх бакоў беларускасьці. Зьбіраў свой музэй,—і ніхто ня хоча верыць цяпер, што наш нацыянальны музэй у Вільні запраўды сабраны жалезнай воляй і працай аднаго чалавека—Івана Луцкевіча.

У кожным новым пачынаньні беларускім Іван быў, як нейкі прарок. Вось дробны прыклад. Іван сказаў: „лезьце ў Базыліянскія муры: яны — нашыя"! Так і сталася...

Жартавалі, што Іван ведаець на Беларусі 10% жыхароў з твару; запраўды, знаёмствы яго былі надзвычайна шырокія, — ўсё жыцьцё ён насіўся, як мэтэор.

У нямецкую акупацыю ён астаўся ў Вільні пры сваім музэі і пры сваей беларускай справе. І фронт блізу ўжо назаўсёды нас разьдзяліў.

Увесь час праз 15 гадоў на Іване ляжаў вялізны цяжар: даставаць грошы на ўсю нашу працу. Гандляваў архэалягічнымі рэчамі, так і сяк круціўся, каб дастаць грошы, і заўсёды яму гэта ўдавалася.

У сваім прыватным жыцьці ён быў суровы спартанец. Але „ўкаталі Бурку крутыя горкі!" Праца зьела здароўе. Цягнуў ярмо да астатняга ўздоху і на загоне родным паваліўся...

Няхай-жа памяць твая, Іване, стары таварышу працы і моладасьці, будзе вечным прыкладам маладому нашаму беларускаму пакаленьню, і няхай яму перадасца твая жалезная воля, твае вялікае сэрца, твае вялікае каханьне Беларусі — большае за сьмерць!

А. Уласаў.

Пішыце ў газэту аб усім, што ў вас дзеецца: аб гмінных парадках, аб адносінах начальства, аб школах і навуцы, дый аб усякіх выпадках у жыцьці вашае ваколіцы. Пішыце коратка, але поўна і ясна, паказываючы акуратна: што, дзе, калі і кім зроблена, прозьвішчы і адрасы пакрыўджаных і крыўдзіцеляў. Канешне падпісывайце і свае імя—толькі для ведама Рэдакцыі!

Сьнючы стралец*).

Гэй! белы Іване,
рабачаю грамадзкі!
Ня Ты па мне, — па Табе тут
плачу я, Баян ляцкі....

Сьпяць на сьценах ў прыцёмку
Твае зброі, тканіны,
а як там Табе ў высі —
адно сумны Хрыст знае....

Паскідаў Ты, Іване,
з плеч дачэсныя шаты,
стралец — небарача, —
а калчан Твой і стрэлы
белы Анел здаў зорам.

Ў краскі родныя, ў зельле
прыбярыся, Іване, —
Беларусі далёкай
шлі з вясёлкі вітаньне!

Бо ня знае Айчызна,
хто выходзіў Яе ў рваных ботах,
бо ня ведае, родна,
каго пыл яе сьвятасьці зьнішчыў,
бо сама не згадае,
хто цяжкія кляйноты ўсьцяж насіў у вантробе....

Іване, Іване,
Яна ўскрэсьне, паўстане,
і граніт свой дасьць Велы, дзе мы сны нашы сьнілі,
і дасьць злота Хрыстові ў пачарнелай аздобе,
і дасьць боцікі дзецям і паненцы пярсьцені,
і Народу зямлю дасьць і Табе — уздыхненьне!

Неаджалованай памяці друга маладых лет, Івана Луцкевіча, архэалега, піанера беларускага руху.

Юры Янкоўскі.

Варшава, у верасьні 1919 г.

*) Пераложана з польскага.

З газэт.

Непалічаныя ахвяры вайны.

У сувязі з дзясятымі ўгодкамі сусьветнае вайны „Сав. Бел." дае гэткі ўспамін аб непалічаных ахвярах вайны—нашых беларускіх бежанцах і іх выміраньні ў далёкай Сібіры..

Увосень 1915 году ўцекачоў наехала ў Сібір так многа, што сібірскія гарады і вёскі не маглі ўжо даць ім прытулку; яны разьмяшчаліся ў чыстым полі пад нябеснай страхой. Бяз хлеба, без адзежы, бяз хатняга прытулку сотнямі гінулі ўцекачы—беларусы, палякі ды жыды ад сібірскай сьцюжы і голаду, яшчэ толькі ў пачатку, яшчэ з восені. Ніхто з іх ня быў падрыхтаваны да сапраўднай Сібіры, да сапраўднай сібірскай сьцюжы. Мароз, які быў у кастрычніку, здаваўся ім непераносным, а калі ім казалі, што гэта толькі кветачкі, а ягады яшчэ наперадзе, дык яны не давалі гэтаму веры. Аднакжа ня ў доўгім часе ўцекачы горка ў гэтым упэўніліся.

Сьцюжа ўзмацнялася, а кватэраў ня было і ня было ніякай надзеі іх атрымаць. Перад уцекачамі стаяла пагроза загінуць ад страшэнных сібірскіх маразоў. Трэба было шукаць ратунку. Людзі кідаліся, як шалёныя, ува ўсе бакі і нідзе нічога не знаходзілі. Нарэшце знайшлі збаўленьне ў... зямлі.

Людзі, як краты, пачалі зарывацца ў зямлю—пачалі рыць ямы і хавацца ў іх. Гэта былі сапраўдныя ямы без вакон і без дзьвярэй, бо парабіць вокны і дзьверы не навошта было. Улязалі ў гэтыя ямы торчма, а дзюрка закладалася матамі з трысьніку, якога ў Сібіры дужа многа.

Пабудаваліся „земляныя гарады", як іх называлі сібіракі. На акраінах гарадоў, каля чыгунак, каля вакзалаў паўзрасталі гэтыя „земляныя гарады", уся паласа каля сібірскай чыгункі пакрылася курганамі, пад якімі ў сьмярдзючых ямах гнілі жывыя людзі; іх было сотні тысячаў.

Шукаючы збаўленьня ад сьцюжы, людзі знайшлі сваю сьмерць у гэных ямах ад пошасьці. Пачаліся хваробы: тыфус, дэзынтэрыя ды іншыя спадарожнікі гэтага жыцьця, якія, як маланка, распаўсюджваліся па гэтых ямах, уносячы ў магілы тысячы людзей.

Гэтакая „жыцьцё" цягнулася аж да пачатку 1918 году. За гэты час астаўшыяся жывымі ўцекачы трошкі палепшылі свае „будынкі"; парабілі вокны і дзьверы, пашырылі „жылую плошчу" і г. д. Запанаваўшая ў пачатку 1918 году савецкая ўлада першым чынам пачала перасяляць уцекачоў з гэтых ямаў у кватэры буржуяў, але ня справілася да канца правясьці гэтай справы. У пачатку чэрвеня Сібір была занята чэхамі, неўзабаве зьявіўся Калчак, і ўцекачы зноў былі кінуты ў ямы, у якіх і рэшта іх згінула.

Пачаўшыйся ў 1919 годзе страшэнны сыпны тыфус дзесяткамі тысячаў унёс іх у магілы. Пішучаму гэтыя радкі вядомы лічбы памёршых ад тыфусу толькі ў двух гарадох—Вомску і Новамікалаеўску; у першым памёрла 62.000 чалавек, а ў другім аж 208.000. Значная частка гэтых лічбаў складалася з ўцекачоў імпэрыялістычнай вайны, галоўным чынам, нашых братоў беларусаў.

А колькі загінула ў другіх гарадох, на бясконцых абшарах Сібіры?...

Так, гэтых ахвяр афіцыяльныя статыстыкі ня лічылі, і гісторыя ніколі ня здолее высьніць, якія ахвяры злажыў беларускі народ на алтар богу вайны!

„COR ARDENS".

К. Сваяк. „Мая Ліра". Беларускае Выдавецкае Таварыства. Вільня—1924 г.

(Глядзі № 27 „Сына Беларуса").

II.

З усяго таго, што сказана намі аб аснаўной рысе натуры паэта, зусім бязспрэчна выцякае яго *цераз меру павялічаная, ці ўзвышаная, духовасьць*, —наагул, шкодная для паэзіі з чыста мастацкага боку.

Запраўдны патос паэзіі Сваяка — *рэлігійны*, але ня ў нашым значэньні гэтага слова, — не ў пачуцьці моцнай арганічнай *біялягічнай сувязі* з Прыродай і Сусьветам, але якраз наадварот: у сталым пачуцьці страху і пагрозы *разрыву* гэтай сувязі.

На помач проці гэтага разрыву, ці да яго аблягчэньня паэт заўсёды і кліча Бога.

Яго „Ліра"—запраўдны малітвенік да гэтага Бога, якога відзіць ён тым ярчэй і чуе тым мацней, чым сам сябе пачувае ад Яго далейшым.

Самапачуцьцё Сваяка—запраўдна-*хрысьціянскае*.

Гэта — тое самае Бога-,сьвета-,народа-,самапачуцьцё, якое найляпей выражана ў знамянітай формуле: „веру, Божа, але... памажы майму няверыю"... Гэтае сьвета-пачуцьцё амаль ня роўна адчувае, як сілу і ласку Божую, таксама і моц „зьдзеку чартоў".

Першы аддзел „Ліры" якраз і ахвяраваны *пачуцьцю Бога*,—гэтаму *галоўнаму патосу паэта*.

Вельмі характэрны ў гэтым сэнсе верш „Ad Te levavi":

„Узнашу я вочы ў неба да Бога
„І як служэбнік на Яго ўзіраю, —
„Ён абароніць мяне ад благога,
„Бо міласэрдзя ад Яго чакаю.

„О Божа, Божа, спашлі зьмілаваньне
„Над Тваім людам, што поўны надзеі, —
„Бо ўжо-ж ён просіць даўно змартвыхстаньня
„Каб выйсьці з грэху і крыўды няволі.

„Чужынец люд Твой аддаў на пакусу,
„Каб з яго сэрца выгнаць цябе, Божа.
„Хай кроў бязьвінных, да грэху прымусы
„Пабудзяць гнеў Твой на народ варожы.

„Збудзі, о Божа, люд Твой паднявольны
„На труд свабодны, на ласку спакою,
„Узглянь на ягоны лёс цяжкі-мазольны,
„На хлеб мяшаны з горкаю сьлязою.

„Устань, о Божа,—зорам сваей моцы
„Сакруш нячыстых працу рук паганых,
„Абагаслаў свой бедны люд рабочы,
„Як маці кволых дзетак мілаваных".

Вельмі характэрна ў гэтым вершу гэтае адыходзячае ў мінуўшчыну пачуцьцё ўласнага бязсільля нашага народу—„паднявольнага", „кволага", быццам засуджанага на доўгі век на „горкія сьлёзы" бязсільля перад „варожым народам", якога ён сам быццам ня мае сілаў „сакрушыць нячыстую працу рук паганых"...

У кожным разе трэба сказаць далікатна, што характво гэтага вершу так сказаць „дарэвалюцыйнае", бо пасьля рэвалюцыі казаць народнаму песьняру аб тым, што народ „даўно *просіць* змартвыхустаньня"—неяк анахранічна...

Дзьве „Песьні на псальмы"—130 і 62 — таксама вельмі характэрны для паэта — „служэбніка" Бога.

Паэт проста кажа нам, дзе ён *шукае* таго, чаго мала *чуе ў сябе* ўнутры, бо — гэтага Бога ў Прыродзе.

„Ледзь толькі блісьне на небе зарніца,
„Дух мой, о Божа, на Цябе чакае,
„Душа жадае, як дожджу травіца,
„І цела з стогнам да Цябе ўздыхае.

„У сухой зямельцы бязводнай і труднай,
„Залітай жагай палуднага сонца,
„Цябе шукаю у дарозе блуднай,
„Да Твайго ўпоньня сумую бяз конца

— — — — — — — — —

„І бедну душу маю ажыўляе
„Поўнасьць праствораў гвезднага космосу,
„*Цуднай мэлёдыі голас мой шукае,*
„*Каб запяяці гімн Творчаму Лёсу*"...

Як бачым, паэт вельмі добра чуе і ведае сілу і значэньне таго, што ён вельмі пекна і запраўды не па царкоўнаму, але *па своему* называе „*Творчым Лёсам*", ад якога, як ад запраўднага Бога-Тварца сьвету, ідзе пранікаючы ўсю прыроду „голас цуднай мэлёдыі". Музыкі!

Але якраз трэба паэту гэтай мэлёдыі ўсюдых у „праստворах" *шукаць* тады, калі сам ён мае яе ў сябе замала...

У пекным, але таксама заражоным хворай касыўнасьцяй вершу „Шчасьце", паэт кажа аб тым, чаго каму *трэба даць* да шчасьця. Ня кажа толькі аб тым, што шчасьце—толькі тады запраўднае шчасьце, калі яно не „даецца", але бярэцца і выкоўваецца кожным кавалём сабе ўласнымі сіламі.

„Для ўсіх-жа людцаў, гдзе ёсьць іх колькі,
„Аднаго трэба на сьвеце толькі, —
„Без чаго сьвет наш—блудна дарога:
„Усім для шчасьця патрэба Бога".

Так канчае паэт.

Як можна было спадзявацца, тая рэлігійна-„*служэбная*" роля, якую гэты паэт—„служэбнік Бога" адводзіць паэзіі, часта ператварае яго рэлігійна-паэтычнае натхненьне ў чыста *маральны патос* ксяндза-казнадзеі. Тады творы паэта робяцца папросту вершаваным казаньнем з амбоны. — Тыповым прыкладам такога запраўднага, вельмі мудрага і дабітнага казаньня зьяўляецца верш „З кнігі мудрасьці". — Верш складаецца з раду маральных афарызмаў і парадаў... парафіянам!

Ня можна адкідаць гэтага роду творчасьці, калі ў гэтых парадах сьвяшчэньніка-маралісты ёсьць запраўды, як гэта мы павінны сцьвярдзіць у Сваяка, цэнны зьмест дасьледу, розуму і пэўнага ідэалізму.—Ня можна толькі залічыць гэтыя казаньні да паэзіі...

Другі, падпарадкаваны першаму і, як мы бачылі, цесна, запраўды *арганічна* зьвязаны з першым—рэлігійным патосам паэзіі Сваяка, зьяўляецца *патос Бацькаўшчыны*...

Як першаму ахвяраваны першы аддзел кніжкі, так другому—аддзел другі. Можа правільней было-б назваць іх першай і другой струнамі яго

Палітычныя падзеі.

Канец і рэзультаты забастоўкі на Польскім Сьлёнску.

Згодна з польскай сацыялістычнай прэсай, сьцьвярджаем рашучую перамогу прамыслоўцаў і поўнае паражэньне работнікаў. Капіталісты папросту прадыктавалі работнікам і ўраду свае варункі, і ўрад, а таксама і правадыры „польскага сацыялізму“, ня мелі сілаў ані волі памагчы работнікам у іх барацьбе. Вялікая здабыча работнікаў у нашыя часы—8-мі гадзінны час працы—скасаваны па загаду капіталістаў у цэлай вялікай галіне прамысловасьці на Сьлёнску, ня гледзячы на тое, што сьцерагчы гэтую здабычу ўрачыста абяцаў прэм‘ер Грабскі ў сваей вялікай дэклярацыі ў Сойме.

Унія парлямантаў.

19-га жніўня выехала ў Бэрн (Швайцарыя) на зьезд Уніі Парлямантаў група польскіх парлямантарыяў усіх партыяў, у ліку 21 паслоў і сэнатараў, — пад старшынствам праф. Дэмбіньскага (які—ані пасол, ані сэнатар!..) З сацыялістаў у дэлегацыю ўваходзе п. Лібэрман.

Здаецца, з меншасьцяў не паехаў ніхто... — А гэта-ж было вельмі патрэбна...

З Бэрну польскія дэпутаты паедуць у Жэневу — як раз на час кангрэсу Лігі Народаў.

Дэклярацыя старшыні радавай дэлегацыі ў Лёндане.

На апошнім паседжаньні радава-англійскай Канфэрэнцыі ў Лёндане старшыня расейскай дэлегацыі Ракоўскі прачытаў абшырную дэклярацыю, 4 пункт якой кажа вось што:

„Ня гледзячы на тое, што аж 70 проц. насяленьня Усходняй Галіччыны складаюць украінцы і толькі 14 проц. палякі, Рада Паслоў у Парыжу ў 1923 г. далучыла яе да Польшчы. Гэта-ж ня толькі гвалт над воляй галіцыйскага насяленьня, але і нарушэньне абяцаньняў саюзьнікаў аб „дараваньні“ Галіччыне права самавызначэньня. Ня гледзячы на гэтыя абяцаньні, на 5-міліённы народ з помачай саюзьнікаў накінута ярмо няволі. Насяленьне Галіччыны цяпер апынулася ў горшым палажэньні, як было пад уладай фанатыкаў і клерыкалаў Аўстра-Вэнгрыі.

У 1921 годзе Радавыя Расея і Украіна заявілі, што не прызнаюць гэтага рашэньня, трэбуючы для Галіччыны самавызначэньня і плебісцыту. У прошлым годзе, у часе анэксіі Галіччыны Польшчай, Расея і Украіна ізноў паўтарылі свой пратэст.

Англія павінна цяпер давясьці справу самавызначэньня Галіччыны да канца, каб паправіць лёс апошняй.

Гэтым чынам англійскі ўрад памог-бы вырашэньню задачы, якую б аканчальна разьвязала само насяленьне Галіччыны“.

Адозва ВЦІКА СССР.

Выканаўчы Камітэт СССР выпусьціў адозву, ў якой рэзка пратэстуе проці рэпрэсіяў англійскага „сацыялістычнага“ ўраду проці англійскіх камуністаў, заклікаючы апошніх вясьці далей барацьбу і агітацыю ў арміі і флёце.

Перамога Радіча.

Новы югаслаўскі ўрад маніцца даць Харвацыі поўную аўтаномію і назначыць князя Карагеоргіевіча намесьнікам для яе.

Замах на Радіча.

Найбольш ненавісны сэрбскім нацыяналістам Радіч, які фактычна, нават сядзючы заграніцай, здалеў скінуць урад Пашыча, амаль ня стаўся ахвярай гэтай ненавісьці. Нейкі бандыт зрабіў на яго замах, але няўдачна. Праступнік арыштаваны.

Знойдзены труп Маттэотті.

Італьянскае агенцтва падае, што ўрэшце паліцыя знайшла труп забітага фашыстаўскім урадам сацыялістычнага пасла Маттэотті. Труп пасечаны на 4 кавалкі, галава зусім абдзерта. Паслы-таварышы Маттэотті пазналі яго па залатым зубе.

На Баўгарскай граніцы — трывожна.

Разьмяшчэньне румынскіх войскаў уздоўж баўгарскай граніцы закончана. У Чорнаводах стаяць 2 эскадры аэрапланаў. Румынскі флёт стаіць гатовы да дзела ў Канстанцы. Румынскі ўрад мае ўкрытую мэту, у выпадку разрухаў у Баўгарыі, зараз-жа захапіць баўгарскі горад Варну.

Узбурэньне ў магамэтанскім сьвеце.

З Лёндану падаюць, быццам ўва ўсім магамэтанскім сьвеце навакол Сярэдземнага мора пануе вялікі і грозны рух, скіраваны проці Англіі, Францыі і Гішпаніі. Перамога над Гішпаніяй дала духу паняволеным эўрапэскім імпэрыялізмам народам Афрыкі. У розных мясцох выбухнулі паўстаньні. Англійскія караблі з войскам пасланы ў Судан (Вэрхні Ягіпет), дзе чакаюць агульнага паўстаньня ў зьвязку з адмовай Англіі далучыць Судан да дабіўшагася значнай самастойнасьці Ягіпту, і з гвалтамі англійскіх войск.

Антыфранцускі рух у Сірыі.

У зьвязку з агульным рухам магамэтан усяго сьвету павялічыліся проціфранцускія настроі і ў Сірыі, на якую, як ведама, Вэрсальская Канфэрэнцыя „дала мандат“ Францыі.

Паўстаньне ў Афганістане.

З Масквы падаюць, што ў Афганістане выбухнула паўстаньне проці сучаснага эміра. Паўстанцы аб‘явілі эмірам Абдула Кэрыма, які ўвесь час жыў у Індыі. Сувязь паміж Кабулем (сталіцай) і войскам ураду парвана.

Лёндонская Канфэрэнцыя.

Канец Канфэрэнцыі.

Урэшце, пасьля месяца працы, скончылася Лёндонская Канфэрэнцыя, як здаецца, — поўным паразуменьнем.

Фактычна, як і можна было спадзявацца, паразуменьне адбылося на падставе францускіх дамаганьняў, але немцы дабіліся вельмі важных „уступак“.

Цэлы дзень 15 жніўня йшлі нарады франка-бэльгійскай дэлегацыі з нямецкай, ад якіх Мак-Дональд зусім адсунуўся, пакінуўшы французам амаль зусім вольную руку.

Урэшце 16 было дасягнута паразуменьне.

Пастаноўлена, што абодва прэм‘еры, францускі і бэльгійскі, дадуць нямецкаму ліст, у якім, заявіўшы, што лічуць акупацыю нямецкіх абшараў праўнай і згоднай з Вэрсальскім Трактатам, аднак-жа, з увагі на паразуменьне і ўмовы, зробленыя на Канфэрэнцыі, згаджаюцца і абязываюцца не пазьней, як у працягу году, лічучы ад 15 жніўня, ачысьціць усе занятыя тэрыторыі.

Нямецкі прэм‘ер з свайго боку дасьць франц. і бэльг. ліст, у якім, пратэстуючы проці няпраўнай і нязгоднай з Вэрс. Трактатам акупацыі, але, прымаючы пад увагу ўмовы і перагаворы на Канфэрэнцыі, згаджаецца на гэтыя варункі, дамагаючыся аднак-жа магчыма хутчэйшага зьняцьця акупацыі.

Апроч таго, французы абязаліся ачысьціць усе іншыя абшары, апрача Рурскага, у 24 гадзіны пасьля аканчальнага падпісаньня пратаколаў Канфэрэнцыі, якое адбудзецца 31 жніўня.

Вечарам 16 жніўня адбылося апошняе паседжаньне Канфэрэнцыі, на якім старшыні галоўных дэлегацыяў абмяняліся прамовамі, ў якіх віншавалі адзін аднаго з удачай іх доўгай і цяжкай працы.

Цікава, што франц. прэм. Эрыо падпісаў пратакол толькі сваімі ініцыяламі (першымі літэрамі імя і прозьвішча), адлажыўшы поўны подпіс да канца месяца, пасьля ратыфікацыі пратаколу францускім парлямантам, які ён склікае на 20/VIII.

Зусім так сама зрабілі і нямецкія дэлегаты.

ХРОНІКА.

Памяці Ів. Луцкевіча. Сягоньня, у сераду, ў пятыя ўгодкі сьмерці Івана Луцкевіча, у 9 гадз. раніцы адбудзецца жалобная імша ў касьцёлі сьв. Мікалая.

Чародная Канфіскацыя. Па загаду Камісара Ураду на м. Вільню, паліцыя сканфіскавала № 28 „Сына Беларуса“ з 17 жніўня г. г. За што—ня ведаем.

Паседжаньне Школьнай Рады ў Вільні адбылося 6.VIII. Рада абгаварвала прадусім справы беларускіх школ, як сярэдніх, так і пачатковых у бягучым школьным годзе. Выбрана асобная школьная камісія дзеля апрацаваньня пляну і спосабаў адкрываньня беларускіх школаў. У склад Камісіі ўвайшлі: дыр. Бел. гімназіі Р. Астроўскі, Кіраўнік Беларускай урадавай пачатковай школы ў Вільні В. Манкевіч і Старшыня Школьнай Рады пасол Кс. А. Станкевіч.

Новыя вучыцялі ў Віленскай Бел. Гімназіі. У сёлетнім школьным годзе запрошаны на вучыцялёў у Віленскую Бел. Гімназію новыя пэдагогі: Дубіцкі, Данілевіч і Козарын. Першыя два беларусы, а трэці паляк, дужа паважны знаўца польскай літаратуры.

Беларуская сьпявачка. У Вільні атрымана ад вядомай беларускай дзеячкі і сьпявачкі Ганны Душэўскай пісьмо, у якім яна паведамляе, што ў скорым часе прыедзе з Бэрліна ў Вільню. У Бэрліне Г. Душэўская, якая мае прыгожы голас, вучылася ў аднаго з прафэсароў пяяньня, і голас

Ліры, бо абедзьве гэтыя струны гучаць ня толькі кожная у сваім аддзеле, але, як у запраўднай ліры,—ува ўсім, што толькі яна ні зайграе.

Гэты II аддзел—найвялікшы ў кніжцы і зьмяшчае можа наймацнейшыя творы паэта. Ня можна сказаць толькі, каб у гэтым аддзеле Сваяк быў так арыгінальным, як у першым, бо і запраўды трудна можа пасьля Купалы і Коласа, гэтых калёсаў нашай паэзіі, якая наагул і перадусім распрацавала з клясычнай паўнатой і глыбінёй *матыў паняволенае і імкнучаеся да вызваленьня і адраджэньня Бацькаўшчыны*,—цяжка пасьля іх у галіне гэтага самага матыву сказаць нешта арыгінальнае. І запраўды ў Сваяка ёсьць шмат перапеваў гэтага распрацаванага ў беларускай паэзіі з усіх бакоў матыву.

Можа гэта тлумачыцца тым, што гэтыя творы пісаліся даўно, а сьвет убачылі толькі цяпер, а можа—ня столькі ўплывам магутных айцоў нашай паэзіі, сколькі магутным націскам *незрэалізаванага* яшчэ ў нас— у гэтай Беларусі—адвечнага матыву нашай паэтычнай думкі.

Трэба адзначыць, што, ня гледзячы на гэта, Сваяк унёс у апрацоўку „матыву Бацькаўшчыны“ арыгінальнасьць у тым сэнсе, што зьвязаў, як мы сказалі, арганічна гэты матыў з „матывам рэлігійным“. Найбольш тыповым у гэтым сэнсе зьяўляецца верш другі II аддзелу—„На гадавіны незалежнай Беларусі“.

У гэтым вершу паэт паказывае, як ён адчувае драму Беларусі—Бацькаўшчыны *праз прызму Эвангельскага абраза*—цярпеньняў і сьмерці Хрыста. Але і тут—тыповая рыса натуры паэта!—перад намі—ўся дэтальная паралель цярпеньняў, зьдзекаў, укрыжаваньня і пахаваньня Хрыста і Беларусі. Няма толькі паралелі паміж імі ў уваскрасеньні!..—Ёсьць адно сумная і малаверная малітва аб гэтым „змертвыхустаньню“:

„Зьмілуйся-ж, Божа, ты над ёю,
„Ня дай у гробе век ляжаці,
„Пазволь да жыцьця ёй устаці:
„У гэты час, на трэці дзень“.

Патос Бацькаўшчыны ў Сваяка можа арыгінальны яшчэ і тым, што нават у беларускай паэзіі, якая наагул адзначаецца *сумам бязсільля* і *малаверыя*, ён можа ў гэтым малаверным суме пабіў усе рэкорды.

У вельмі характрэрным у гэтым сэнсе вершу „Айчыны мілай“ паэт кажа:

„Айчыны мілай зор на сябе чую,
„Куды ня пойду з *самлелай* душою;
„Айчыны сьлёзнай праклёны лічу я:
„Ратунку кліча—„Ратуйце з разбою“!

„І над Айчынай і над сабой плачу,
„Што памагчы ёй—я *хворы, бязсільны*;
„Што словы горкі надарма я трачу:
„*З душ нашых вее холад замагільны.*

„*Зор мой дарэмна шукае выбаўцы:*
„Ня віжу сільных між браці паганай,—
„І не чакаю з рук Божага Даўцы
„Ужо збаўленьня з долі апляванай.

„І толькі ў самым бяздоньні няверы
„Іскра надзеі ў попеле тлее;
„Іскра надзеі, што рана бяз меры
„Долі народнай душы разагрэе.

„*Іскра бязвольна пажарышчам стане,*
„*Аж твар схаваюць нябесныя зоры,*
„*І дух народны адважна паўстане:*
„*Раўняці будзе даліны і горы.*

„Будаваць будзе на зломах Айчыну
„Рукой магутнай з агнём Прамэтэя,
„І сам як згіне, дасьць тэстамант сыну,
„Каб не змалела Айчыны ідэя!“

Гэты вельмі цікавы і глыбокага зьместу верш вельмі ярка паказвае, да чаго ўрэшце даходзяць тыя сумна-пасыўныя, нават падмацаваныя рэлігійнай верай настроі, пануючыя ў „біалягічна-малаверных“ элемэнтах нашай *Заходняй Беларусі*, якіх тыповым прадстаўніком зьяўляецца Сваяк. Страціўшы ўсякую веру „ў Выбаўцу“, „хворыя і бязсільныя“, яны,—як прароча Сваяк,—запраўды—на дне свайго „бязвольнага суму“,—у самым бяздоньні няверы“, як пекна выражаецца Сваяк, — зусім выразна *бачаць ярка апісаны паэтам абраз Рэвалюцыі*!

І вось—вельмі характэрна і важна, што нават у прасякнутым наскрозь маральна-рэлігійным патосам сьветапачуцьці Сваяка насьпявае ўнутраная душэўная рэвалюцыя. І ён пачынае разумець, што спадзявацца „ратунку ад разбою“ ці „збаўленьня з долі апляванай“ ад нейкага вонкавага „выбаўцы“, а нават „з рук Божага Даўцы“—няма дастатачных падставаў.

„Каб не змалела Айчыны ідэя“, за дзела яе адбудаваньня павінен устаць і—што-б ні было — ўстане сам народ.

І вось першая сутычка ў душы паэта абодвух сьветапачуцьцяў, двух яго галоўных патосаў: маральна-рэлігійнага і нацыянальнага, — Богапачуцьця з народапачуцьцем—дала зусім выразную перамогу гэтаму другому.

Гэта-ж першы і зусім бязсумліўны знак таго, што ў рэлігійнай сыстэме Сваяка зроблена ў „нябесным пляне“ нейкая важная, мо‘ *прынцыповая абмылка*, якую цяпер прыходзіцца самаму жыцьцю —ў пастаці магутнай „ідэі Айчыны“—папраўляць у „пляне зямным“,—дый мо‘ нават такімі „спосабамі“, што—„аж твар схаваюць нябесныя зоры“.

І вось трэба адзначыць, што можа запраўдная арыгінальнасьць Сваяка ляжыць ня ў тым, што ён сіліцца *памірыць, згарманізаваць* у сваей паэзіі новы рэвалюцыйна-нацыянальны зьмест выклiканага народным жыцьцём „псыхічнага патоку“—з старымі, прывычнымі, магутнымі ў яго душы формамі,—бо хто-ж не рабіў гэтага праз увесь час „панска-ксяндзоўска-народніцкага пэрыяду“ беларускай літэратуры!—але—якраз наадварот: яго запраўдная арыгінальнасьць і вельмі паказальная адзнака часу—ў тым, што—ў бязсумліўнай паэтычнай чэснасьці і шчырасьці чалавечай душы песьняра-патрыота раскрыта для ўсіх у яго паэзіі *барацьба* абодвух сьветапаглядаў і сьветапачуцьцяў,—і ў гэтай барацьбе *кампрамітуюцца старыя формы*, *старая маральна-бюрократычная сыстэма*, а трыумфуе „Жыцьцё“, — трыумфуе „Айчыны Ідэя“!..

Суліма.

(Канец будзе).

яе разьвіўся фэнамэнальна. Па прыезьдзе ў Вільню Г. Душэўская дасьць рад канцэртаў.

Дарагоўля расьце! Мала таго, што Польшча сталася самай „дарагой“ дзяржавай у Эўропе: дарагоўля на спажыўныя прадукты ўсё больш расьце. „Gaz. Warsz.“ аблічае, што за апошні месяц цэны жыта і мяса павялічыліся на 50—60%. Прычынай дарагоўлі зьяўляецца тое, што ўрад, каб даць абшарнікам магчымасьць „паправіць“ свае кішані (як-быццам ім блага дагэтуль жылося!), дазволіў вывазіць скаціну і хлеб заграніцу. За апошнія два месяцы вывезена заграніцу колькінаццаць тысяч галоў скаціны!

Пасьля Стаупецкага нападу.

(З гутаркі з дэпутатамі).

Праз некалькі дзён пасьля нападу на Стоўпцы пасол М. Кахановіч і сэнатар А. Назарэўскі выехалі на месца нападу і там дэтальна пазнаёміліся з усёй справай, якая не зусім дакладна прадстаўлена польскімі газэтамі.

Згодна з інфармацыямі памянёных дэпутатаў, справа выглядае так:

Напад адбыўся пасьля 1 гадз. ночы з 3 на 4 г. месяца. Нападаўшыя былі падзелены на групы па некалькі душ, якія ўвайшлі ў мястэчка з усіх яго бакоў. Усе былі узброены ў стрэльбы і леварвэры. Апранены былі ў звычайныя сялянскія вопраткі, але толькі босыя, — відаць, дзеля таго, каб лягчэй было хадзіць. Ішлі кучкамі, троху прыгнуўшыся і трымаючы ў аднэй руцэ стрэльбу, а ў другой леварвэр. Моцна паміж сабой гаварылі, а падчас і крычэлі. Чутна была каманда, пад-час з моцнымі слаўцамі. На аднэй з вуліц аднэй такой групе сустрэўся паліцыянт, якога спынілі крыкам: „Хто ідзе? пароль!“, і на адказ: „паліцыянт“, посыпаліся стрэлы, і паліцыянта забілі. Забілі яшчэ урадоўца Юрахно, які прост вяртаўся з казіно і быў у вясёлым настроі, а так сама вясковага хлопца, які прывёз у Стоўпцы пасажырку. Гэтага апошняга забілі выпадкова. Паасобныя групы напалі на староства, на пошту, на каманду паліцыі, на скарбовую касу, на вастрог, на вакзал, на тартак Кітаевіча і некаторыя крамы. Стралялі пры гэтым нават з кулямётаў.

У старостве сьцены і вокны папрабіваны кулямётнымі кулямі, але да самага староства нападаўшыя не дабіліся, бо адтуль адказвалі стрэламі. На пошце аграбілі досыць салідную суму грошаў. У Кітаевіча заграбілі семера коняў і вазы, ды забілі служачага (жыда), які прыадчыніў дзьверы з ганку і глядзеў, як забіралі коняў. У гэты час раздалася каманда: „зачыніць дзьверы! схавацца!“ і ў той самы час стрэл—куля папала ў жывот. Служачы праз некалькі гадзін зьмёр.

У мястэчку аграбілі некалькі крамаў з сукнамі і золатам. Усё нарабленае палажылі на вазы і на конях Кітаевіча павезьлі ў напрамку граніцы, адстрэліваючыся ад паліцыі і ўланаў. У гэтай перастрэлцы забіты былі яшчэ 6 паліцыянтаў.

Цікава, што амаль ня ўся Стаўпецкая паліцыя пры першых-жа стрэлах нападаўшых пахавалася, хто ў склеп, хто на падстрэшшы, а пераважна ў картоплі. Паліцыі ў Стоўпцах ёсьць чалавек 60—лічба лішне салідная, каб не аказаць спраціву. Аднак, з боку паліцыі гэтага ня было зроблена, што сьведчыць не ў яе карысьць.

Напасьледак трэба адзначыць, што, **па ведамасьцях стаўпецкага старасты**, у якога былі дэпутаты, усіх нападаўшых было каля 100; з іх перайшло граніцу для нападу 42, а рэшта—тутэйшыя. З самых Стоўпцаў было 6 чалавек.

Як ведама з ноты міністра загранічн. спраў, п. Скшыньскага, да Чычэрына, злоўлена ўжо каля 15 бандытаў. Але п. стаўпецкі староста ня сцьвердзіў гэтага нашым дэпутатам. Ён сказаў, што злоўлена да таго часу (а гэта было ўжо пасьля ноты п. Скшыньскага) толькі тры пэўныя бандыты. Першы — гэта Іода, які быў ранены ў жывот і ляжаў у безпрытомнасьці. Другі — гэта паляк з Люблінскага ваяводзтва, які, як кажуць, увязаўся да нападу прыпадкова, а па прафэсіі злодзей. Яго, быццам, самыя бандыты гналі ад сябе. Трэйці — стаўпецкі жыхар Гарачко, які ня ўцёк са Стоўпцаў разам з усімі, а астаўся да наступнай ночы ў сваёй жонкі; калі-ж выйшаў ад яе і пайшоў да граніцы, дык заўважыў, што граніца густа абсаджана паліцыяй і войскам. Вось, ён і астаўся ў лесе. Захацеўшы есьці, ён папрасіў пастушка, каб той прынёс есьці, і даў яму 50 злотых. Бацька пастушка западозрыў, што тут нешта ёсьць, калі чалавек ня йдзе сам, а пасылае хлопчыка, і даў знаць у паліцыю, якая потым па сьледу хлопчыка і злавіла Гарачку.

Вось, гэтых толькі трох і злавілі. Затым, адбываюцца арышты, і па тэй ці іншай прычыне людзей затрымліваюць, але ўлада ня можа нічога пэўнага сказаць, ці вінаваты яны ў чым-небудзь. А тым часам арышты растуць і, бязумоўна, народ ад іх церпіць і церпіць нявінна.

Агульнае ўражэньне ад усяго, што прышлося заўважыць нашым дэпутатам на Стаўпецкім пагранічча,—кепскае. Насяленьне не паважае і ня любіць польскай улады. Паліцыя не на вышыні заданьня і сарганізавана дрэнна. Напр., са Стоўпцаў да граніцы вядзе адна толькі простая дарога, якая на працягу можа каля 200 сажняў цягнецца па грэблі, а з бакоў яе вада і балота. Тут, калі-б паліцыя не хавалася, можна было-б захапіць усіх нападаўшых, а ня толькі 3-х, дый то папаўшыхся **„па сваей віне“**, але ня дзякуючы здольнасьці паліцыі.

В. У.

З УСХОДНЯЕ БЕЛАРУСІ.

Падзел месцаў у вышэйшых школах.

Установлены лік месцаў для прыёму ў гэтым годзе студэнтаў у вышэйшыя школы БСРР:

А) У Белар. Дзярж. Унівэрсытэце:

а) мэдыцынскі факультэт—150 ч., б) пэдагагічны—300 ч.

Б) У Менскім Інстытуце Сел.-Гасп.

а) агранамічны факульт.—70 ч., б) лясны факультэт—100 ч.

В) У Горацкім Сел.-Гасп. Інстытуце:

а) агранамічны факультэт — 70 ч., б) землябудаўнічы факультэт—60 ч.

Геалягічныя дасьледы Беларусі.

Рада Нар. Камісараў пастанавіла адпусьціць 6,000 руб. на далейшыя геалягічныя дасьледы Беларусі. Дасьледы вядуцца адначасна дзьвюма экспэдыцыямі: адна пад кіраўніцтвам праф. Блюдухі—на Усходняй Беларусі, другая — пад кіраўніцтвам праф. Тарлецкага—ў Меншчыне. Абедзьве экспэдыцыі маюць усе неабходныя інструманты, што дапаможа паставіць увесь дасьлед на навуковы грунт.

Трэба адзначыць, што ніколі яшчэ геалягічныя дасьледы ў Беларусі не вяліся ў гэткім шырокім абхваце. Можна спадзявацца, што вынікі сёлетніх дасьледаў адчыняць шмат новых магчымасьцяў для разьвіцьця прамысловасьці і сельскае гаспадаркі Беларусі.

Сельска-гаспадарскія парады.

Што рабіць каб садовыя дрэўцы хутчэй разрасталіся.

Каб пасаджаныя маладыя садовыя дрэўцы (прышчэпы) хутчэй разрасталіся ў таўшчыню, каб ствол і першыя сукі былі больш крэпкія, дзеля гэтага трэба рабіць шрамаваньне кары як на ствале, так і на першых суках дрэва. Шрамаваньне выяўляецца ў тым, што канцом вострага нажа праводзіцца па ствалу дрэва зьверху ўніз, а на галоўных суках удоўж іх, шрамы, праразаючы кару да мяса (дзерава). Пасьля гэткага шрамаваньня, разрэзаная кара як-бы разсуваецца на абодвы бакі, а пасярод разрэзу знаходзіцца новая маладая кара, і гэткім парадкам дрэва хутка павялічваецца ў таўшчыню. Робячы так шрамоўку што год, мы ня толькі тутака павялічваем таўшчыню дрэва, але і зьменіваем на дрэве тоўстую ацьвярдзеўшую кару, якая сьціскаець, як абручамі, дрэва і не даець яму магчымасьці таўсьцець. Бываюць выпадкі, што ствол разрастаецца неаднолькава: у вярху каля сукоў бываець таўсьцей, чым у камлі. Гэта бываець ад таго, што на танчэйшай часьці ствала кара надта агрубела і перашкаджаець ствалу нармальна расьці. У гэткім выпадку памагчы дрэву можна толькі шрамаваньнем кары.

Шрамаваньне кары можна рабіць толькі на дрэвах, якія ўжо добра прыжылі на новым мейсцы. Маладыя прышчэпы трэба пачынаць шрамаваць толькі на другі год, пасьля таго, як яны былі пасаджаны ў садзе. У першы год робіцца адзін шрам зьверху ўніз па ўсяму ствалу, на другі год можна правясьці два шрамы адзін насупроць другога (адзін з аднаго боку, другі з другога). Калі дрэва тоўстае, напрыклад вяршок-два, можна адразу правясьці шрамы два-тры. Ад шрамаваньня кары ня толькі дрэва таўсьцеець, але і павялічываецца яго ўраджайнасьць.

Шрамаваць кару найляпей рана вясной, як толькі дрэвы пачнуць распускацца, (але не раней гэтага), пазьніцца з шрамаваньнем ня трэба, бо да восені шрамы могуць добра не зажыць і як сьледна зарубцавацца. Шрамаваць трэба толькі дрэвы гадоў да 25. На старых дрэвах шрамаваньне нічога не памагае або толькі шкодзіць. Праводзючы шрамы, трэба нож трымаць роўна, каб ён ня рэзаў у бок, а таксама трэба старацца разразаць толькі самую кару і ня раніць дзерава. Гэткае шрамаваньне робіцца толькі на яблынях і дулях.

Шрамаваньне кары добра рабіць каля усякіх ран, якія бываюць на дрэві ад марозу ці ад зайцоў і інш. прычын. У гэткім разе праводзяцца шрамы каля бакоў раны на здаровай карэ і адзін ззаду. **Я. П.**

Наша пошта.

1) **Тодару Сеглюку.** 4 зл. атрымалі. Газэту высылаем; 2) **Сымону Томку.** 4 зл. атрымалі. Газэту высылаем; 3) **Кнігарні Т-ва „Просьвіта“.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем; 4) **М. Саўцы.** 3 зл. 35 гр. атрымалі; 5) **М. Троцкаму.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем; 6) **Зьмітраку Кацубе.** 2 зл. атрымалі. Газэту высылаем; 7) **Аляксею Іванаву.** 10 зл. атрымалі. Напішэце, з якога часу выпісываеце газэту, тады аблічым Ваш доўг; 8) **К. Місневічу.** 2 зл. атрымалі; 9) **Ант. Сушко.** 6 зл. атрымалі. Вам пасылаем 2 экз. газэты, а на адрасы, каторыя Вы прыслалі, па 1-му экзэмпляру.

На прэсавы фонд „Сына Беларуса“.

1) Сабраныя праз дэпутата П. Мятлу на мітынгу ў Порплішчы 3 зл. 43 гр.; 2) Ад Я. Радзюкевіча 1 доляр атрымалі і залічылі яго на Прэсавы Фонд.

Рэдактар-Выдавец **М. Шыла.** Друкарня Левін і Сын, Вільня, Нямецкая 22.